Receptie als onderdeel van de ontstaansgeschiedenis. Stijn Streuvels' *Levensbloesem*

Marcel De Smedt, K.U.Leuven

> – .... Maar 't gruwelijkste, het verdoemelijkste, dat ik nog niet vergeten kan: terwijl ik alzoo overweldigd was, verraads[1] gepakt, mij verweerde en schreemde[2] van spijt, terwijl ik zienlijk[3] het ongeluk en de schande vóór mijn oogen zag, in mijn razenden afkeer, doorkriebelde heel mijn lijf van lust en genot! Tegen wil en dank moest ik er de deugd van onderstaan![4] Dat was mijn eerste ongeluk! Ik was zeventien jaar – tot aan mijn zestiende was ik nog nuchter[5] en wist niet wat een manmensch was – aan mijn zeventiende zat ik met een kind op den schoot! Eens mijn maagdom geroofd, kon 't me niets meer schelen; met de schande is meteen ook de schaamte voorbij – eens er van geproefd, kunt ge 't niet meer laten – ik heb het dan gedaan voor mijn plezier, om 't even met wie, maar geen kinders meer, want die loeders van venten laten er u toch mede zitten; ze hebben mij in 't verderf gebracht, maar nu kan ik het ook: ik heb er al eenige naar den dieperik geholpen en er in gelapt, – dat is om mij te wreken over dien eersten, die 't me aangedaan heeft tegen mijnen wil: ze moeten het nu maar bekoopen, want 't zijn zwijns, erger dan zwijns, allemaal! (1ste druk, p. 114; *132-133*. Zie fig. 1)[6]

Deze alinea uit Streuvels' roman *Levensbloesem* zal U tevergeefs zoeken in de uitgave van het *Volledig Werk* uit 1972. Ze hoort tot een passage van een

1 verraads: onverhoeds
2 schreemde: stille tranen weende
3 zienlijk: zichtbaar
4 onderstaan: doorstaan
5 nuchter: onschuldig, ongerept
6 Naast de pagina-aanduiding van de eerste druk (Amsterdam: Veen, 1937), geven we telkens cursief de paginaverwijzing naar: Stijn Streuvels, *Levensbloesem*. Bezorgd door Marcel De Smedt. Tielt: Lannoo, 2004 (Jaarboek 9 (2003) van het Stijn Streuvelsgenootschap).

had zij eene reden om hem niet aan te kijken, en hij zou haar nu ook niet meer achternazitten. ~~Dat gevaar was er toch minste aan.~~

Bij de voordeur gekomen, hoort Lieveke gesnebber van vrouwenstemmen — wijven uit de gebuurte, op kinderbezoek. ~~Manske 's oket is te herkennen, die 't hooge woord voert~~. 't Eerste dat Lieveke opvangt, geeft haar een slag in het hart, zoodat zij inhoudt en gespannen blijft staan luisteren naar 't geen die felle stem uitschreeuwt:

~~. . . Maar 't gruwelijkste, het verdoemelijkste, dat ik nog niet vergeten kan: terwijl ik alzoo overweldigd was, verraads gepakt, mij verweerde en schreemde van spijt, terwijl ik zienlijk het ongeluk en de schande vóór mijn oogen zag, in mijn razenden afkeer, doorkriebelde heel mijn lijf van lust en genot! Tegen wil en dank moest ik er de deugd van onderstaan! Dat was mijn eerste ongeluk! Ik was zeventien jaar — tot aan mijn zestiende was ik nog nuchter en wist niet wat een manmensch was — aan mijn zeventiende zat ik met een kind op den schoot! Eens mijn maagdom geroofd, kon 't me niets meer schelen; met de schande is meteen ook de schaamte voorbij — eens er van geproefd, kunt ge 't niet meer laten — ik heb het dan gedaan voor mijn plezier, om 't even met wie, maar geen kinders meer, want die loeders van venten laten er u toch mede zitten; ze hebben mij in 't verderf gebracht, maar nu kan ik het ook: ik heb er al eenige naar den dieperik geholpen en er in gelapt, — dat is om mij te wreken over dien eersten, die 't me aangedaan heeft tegen mijnen wil: ze moeten het nu maar bekoopen, want 't zijn zwijns, erger dan zwijns, allemaal!~~

Lieveke beeft op hare beenen, houdt den adem in om geen woord te verliezen, gereed om weg te springen achter den gevel als ze moest betrapt worden. Ze weet dat het slecht is zulke dingen af te luisteren, dat het haar ongeluk kan zijn, maar de zondige nieuwsgierigheid is te sterk om de kans te weerstaan er meer over te vernemen.

~~Nu is het een wijf met rauwe stem — Lieveke herkent Siska Rigole:~~

[Figuur 1]

drietal bladzijden waarin enkele buurvrouwen de boreling van Lieveke Glabekes zus Febronie komen bezoeken, en aldra in enkele ruwe en rauwe taferelen hun wederwaardigheden uit het verleden vertellen; Streuvels schrapte bij de voorbereiding van de tweede druk van 1943, de uitgave in de Lijsternestreeks, omzeggens de hele passage. De auteur heeft inderdaad nogal wat wijzigingen – o.a. schrappingen – aangebracht voor de tweede druk, waarop trouwens alle latere uitgaven gebaseerd zijn.

Aan het schrijven van de roman heeft Streuvels een drietal jaren gewerkt. En dat hij op het werk gezwoegd heeft mag blijken uit een paar illustraties uit het eerste handschrift (zie fig. 2 en 3).

Reeds in *De Standaard* van 5 december 1934 verscheen een fragment van het eerste hoofdstuk; Streuvels formuleert er tevens de thesis waarop hij in *Levensbloesem* een antwoord zal geven:

> is het een geluk, ofwel een ramp voor kinderen van lageren stand, die om reden hunner buitengewone begaafdheid, aanleg of talent, omhoog geholpen worden en tot hoogeren rang in de samenleving geroepen zijn? Hoe maken zij zich los uit de banden die hen, door eigen aard, afkomst, omgeving, familie, altijd weer in de laagte neertrekken?

Het boek kwam pas in november 1937 van de pers. *Levensbloesem* is het verhaal van Lieveke Glabeke, die als begaafd meisje uit een arm gezin dank zij het 'Fonds der Meestbegaafden' kan studeren, lerares wordt, zelfs naar de universiteit kan gaan. Door de roddel van een mevrouw uit haar dorp raakt ze haar plaats als lerares in een pensionaat kwijt. Wanneer een van haar broers in de gevangenis terechtkomt wegens moord, kan ze een plaats in het onderwijs überhaupt vergeten. Teruggeworpen in haar milieu, trouwt ze tenslotte met de lelijke 'slechterik' Fiel die ze tot dusver steeds heeft gemeden.

Verscheidene fragmenten van de roman verschenen in voorpublicatie in diverse tijdschriften.[7] Over één ervan, 'Lieveke Glabbeke's wedervaren', dat in januari 1937 in *Dietsche Warande en Belfort* verscheen, spreekt Streuvels' correspondent en vriend sedert vele jaren Emmanuel De Bom zich heel lovend uit in een brief van 24-25 januari 1937. Het gaat om het fragment dat in de roman hoofdstuk IX zal worden, en dat de vriendschappelijke omgang van Lieveke met notarisdochter Josephine uittekent. 'Waarlijk het is geurig

[7] Het gaat om een zestal fragmenten. Voor een opsomming ervan: Rob.Roemans en Hilda van Assche, *Bibliografie van Stijn Streuvels. Werk in boekvorm.* Antwerpen-Utrecht, 1972, p. 207.

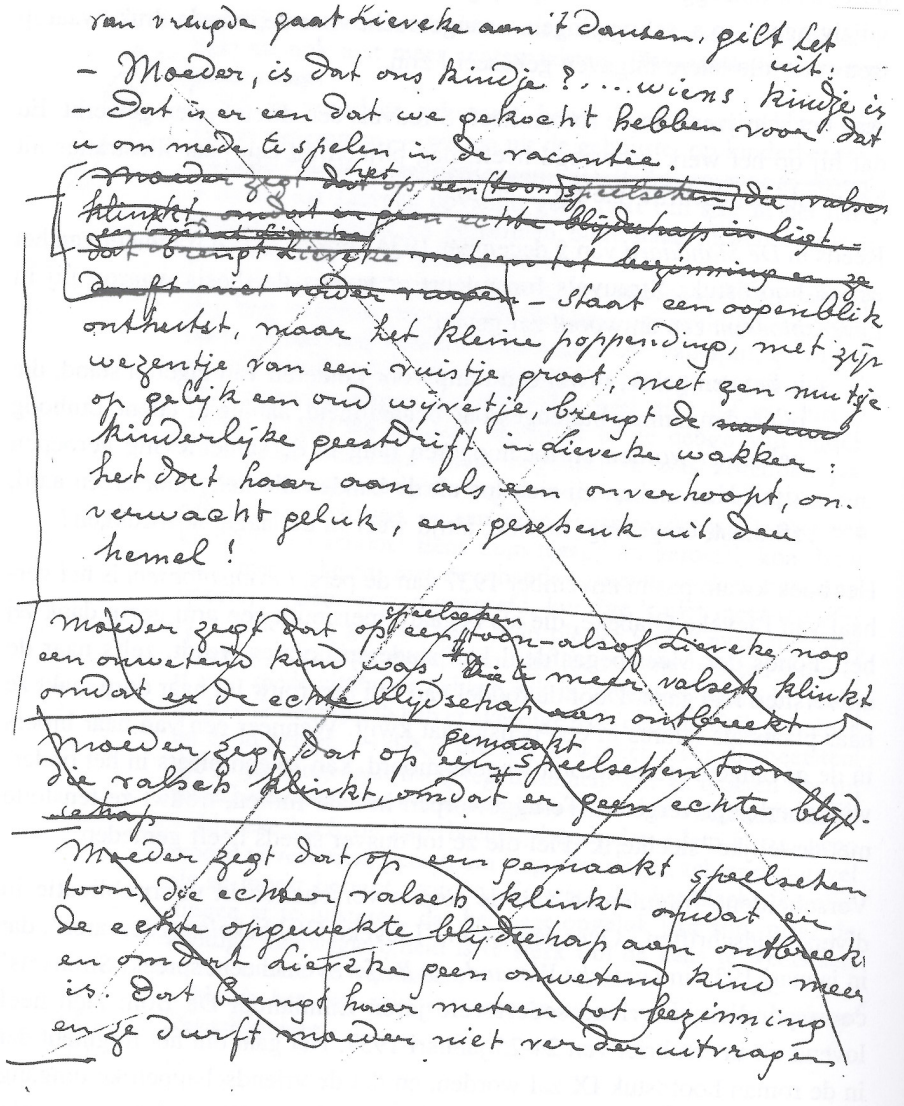
van vreugde gaat Lieveke aan 't dansen, gilt het uit:
- Moeder, is dat ons kindje ?, ...wiens kindje is
- Dat is er een dat we gekocht hebben voor dat u om mede te spelen in de vacantie.
Moeder zegt dat op een toon-alsof Lieveke nog een onwetend kind was, die te meer valsch klinkt omdat ze de echte blijdschap aan ontbreekt
Moeder zegt dat op een gemaakt speelsche toon die valsch klinkt, omdat er geen echte blijdschap
Moeder zegt dat op een gemaakt speelschen toon, die echten valsch klinkt, omdat ze de echte opgewekte blijdschap aan ontbreekt en omdat Lieveke geen onwetend kind meer is. Dat brengt haar meteen tot bezinning en ze durft moeder niet verder uitvragen

[Figuur 2]

[Figuur 3]

werk', meent De Bom, 'er stijgt een malsche walm uit op; als dat heele boek daar zoo van doordrongen is gaat het een olie zijn, iets uit de diepe bronnen.'[8]

De Bom heeft, nog vooraleer het boek gepubliceerd werd, de drukproeven van het geheel ter lectuur gekregen van Streuvels; bij het terugsturen van de laatste bladzijden formuleert hij in een brief van 6 oktober 1937 een aantal opmerkingen. Hij prijst de sterke kanten van de roman, o.a. de schildering van de 'Leegemeersch', het gehucht van Lievekes afkomst, de ontmoeting tussen Lieveke en notariszoon Roger in het park, de schoolervaringen, enz. Maar De Bom heeft ook enkele punten van kritiek; met name met het slot, het huwelijk van Lieveke met Fiel, heeft hij problemen:

> ik stem niet toe in 't huwelijk met Fiel, zóo iets snap ik niet, tenzij Lieveke totaal tot stumperigheid ware vervallen, zij die voortdurend Fransche aphorismen citeert, die hoogeschool-discussies voert, – nu met dien Teirlinckachtigen dégénéré! Innerlijk begrijp ik die slotwending niet. De "Wendingen" zijn, ondanks een haast te zware uitstalling van psychologie (ze is vaak héél goed!), niet verklaard.

Verder meent De Bom o.m. dat het verleden van Lievekes moeder Leonie, die in haar diensttijd op het kasteel destijds zowel met de oude als met de jonge notaris een verhouding heeft gehad, nooit meer naar boven komt, en dat Streuvels zijn personages soms spoorloos laat verdwijnen, zo b.v. de oude notaris Lagae. Ook had De Bom liever een tiental pagina's uitweidingen geschrapt gezien. Slotsom: 'Voor de $^3/_4$ is 't van het Edel Vat. 't Overige … wat verwaterd.'

Streuvels' reactie bleef niet lang uit. Op 11 oktober deelt hij De Bom mee dat de proeven naar de drukker zijn, en dat 'het volledig archief van den roman, naar het Museum van Vl. Letterkunde te Antwerpen [*is*], om er begraven te liggen of om besnuffeld te worden door een candidaat filoloog … later!'[9]

Streuvels geeft toe dat er soms al te breedvoerige uitweidingen zijn, maar, zegt hij, 'ik schrijf ook een beetje voor mijn eigen plezier, en jeune mij daarin … om àlles te zeggen wat er over 't geval te zeggen valt.' En wat de citaten betreft: je bent jarenlang bezig met het onderwerp, en eens je aan 't schrijven bent, meen je alles te moeten gebruiken wat je verzameld hebt. De

---

[8] Brieven van De Bom aan Streuvels in het AMVC-Letterenhuis, nr. B 708.
[9] De brieven van Streuvels aan De Bom in het AMVC-Letterenhuis, nr. S 935.

citaten (in 't Frans dan nog wel) zijn brokstukken 'die in de herinnering van lectuur en gesprekken in 't hoofd mijner personages zijn blijven hangen.'

Over het onopgemerkt verdwijnen van sommige personages, b.v. van de notaris, heeft Streuvels zijn antwoord klaar:

> Als wij, laat ons zeggen 80 à 85 jaar oud zullen zijn, zal niemand het vreemd vinden als we verdwijnen; dàt mag toch ook in een roman? De notaris is oud, hij wordt ziek, sterft en wordt begraven – daar mocht ik toch geen bladzijden lang over uitwijden [*sic*] – ik had hem ten ander niet meer noodig: hij moest verdwijnen.

En wat het (niet meer aan bod komend) verleden van Leonietje Glabeke betreft:

> haar verleden? Maar ze loopt er heel het boek door mede onder den druk, angstig genoeg om het voor hare kinders en voor alle menschen verdoken te houden. Zij juist is de draagster van het bijzonderste motif: jeugd-bloesem die vergaat in het deftig-worden bij de dorpsbevolking. Het sensueele vergaan – vergeten – voor het werkelijke, materieele noodzakelijke van het bestaan.

Op de belangrijkste opmerking van De Bom, het onverklaarbare huwelijk van Lieveke met Fiel, antwoordt Streuvels het volgende:

> Fiel is, buiten zijn hazenlip, een flinke persoon en hoegenaamd geen dégénéré (wààr haalt ge 't?) Het is een "teruggedrongene" een jongen met tempérament, die lijdt omdat zijn leelijkheid hem allen toegang tot meisjes onmogelijk maakt, en dààruit ontstaan zijne "bezetenheden" meest altijd ook [...]. Die wending leek – en lijkt me de éénig mogelijke. Van Lieveke's kant is het geen stumperigheid, – 't staat er toch duidelijk gemotiveerd, van de eerste tot de laatste blz. v. h. boek: hare "gespletenheid": drang naar hooger, in strijd met trek naar haar eigen ras en afkomst, – en door de omstandigheden gedwongen, èn ook door haren innerlijken aard er toe genoopt, geeft zij toe aan dien drang: in plaats van stumperigheid, is 't eerder zelfopoffering.

Wanneer De Bom in november het gepubliceerde boek in handen krijgt, is hij vol lof over de uiterlijke vorm van 'deze codex van 334 welgevulde bladzijden!', over de levenswijsheid die uit het boek spreekt, de poëzie die het vervat, alsmede 'een door wijsheid verhelderd leed om 't noodlot der menschen.' Ook in de laatste bladzijden ziet De Bom nu 'sympathieke beelden': 'Fiel die Lieveke in de lucht steekt.' Kortom, ''t is alles bij mekaar een groote levende phantasmagorie.' (Brief van 4 november 1937).

In januari 1938 schrijft priester-dichter Camille Melloy (1891-1941) in een brief aan Streuvels zijn indrukken neer bij de lectuur van *Levensbloesem*.

Hij weet dat Streuvels 'met wierook alleen niet gediend' is, en hij wijst op de goede en minder goede kanten van het werk. De verschillende milieus zijn nauwkeurig-juist uitgebeeld, de beschrijvingen zijn prachtig, en 'op psychologisch gebied' verdient het boek veel lof: ''t Is allemaal diep uitgepluisd (soms wel wordt er de handeling zeer door vertraagd).' Melloy heeft er wel moeite mee dat 'hier en daar het determinisme te veel belang krijgt', en hij vindt het jammer dat Streuvels' taal meer algemeen Nederlands geworden is: 'de sappige gewestwoorden die ze nog doorspekken kijken ietwat verwonderd op naar die "rijke broers" die ze niet herkennen.' Ook gaat *Levensbloesem* als 'tendenzroman' Melloy te ver. Lieveke is een uitzondering: 'hoe dikwijls gebeurt het dat een kind dat studeert met het fonds der meestbegaafden uit zoo'n ellendig milieu voortkomt?'. En bovendien: 'dat Lieveke trouwt met zoo'n leelijken vent, dat is toch eene àl te groote ontgoocheling.'

Streuvels' antwoord volgt prompt. In een schrijven van 22 (?) januari 1938 aan Melloy gaat hij in op diens opmerkingen.[10]

Wat de taal betreft wijst Streuvels erop dat het taalgebruik moet overeenstemmen met de beschreven situatie:

> als ge't wilt nagaan, zult Gij kunnen vaststellen, dat de taal van de hoofdstukken die in den Leegemeersch spelen, fel verschilt van de taal waar Lieveke met haren Notaris'zoon aan 't poëtizeeren is, – vandààr ook die fransche aanhalingen, omdat die twee personen ... in 't fransch denken, [...].

Wat Melloys opmerking i.v.m. *Levensbloesem* als 'tendenzroman' betreft, verwijst Streuvels naar de stofwikkel van het boek, waar duidelijk staat dat het hier om één geval uit duizend gaat,[11] en dat het dat geval en die situatie is die hij wil beschrijven: 'de 999 andere gevallen van meisjes die van het fonds studeeren en niet uit zulk laag midden komen, interesseeren mij niet',

---

[10] De brieven van Streuvels aan Melloy berusten in het AMVC-Letterenhuis onder nr. S 935; die van Melloy aan Streuvels onder nr. M 457. De brieven Streuvels-Melloy zijn kopieën, en op de kopie van deze brief is de dagdatum vrijwel volledig weggevallen; vandaar het vraagteken na '22' januari.

[11] Cfr.: 'Eén geval uit duizend gaf aanleiding tot het ontleden van dit karakter, het nagaan bij het ontluiken en openbloeien van de begaafde kweekelinge Lieveke Glabeke, die bij het opklimmen naar hoogeren stand door toevallige omstandigheden haar roeping niet kan vervullen en na een langen omweg eindelijk komt waar ze wezen moet.'

1891-1941) in een
Levensbloesem.

, en hij wijst op de
lende milieus zijn
ig, en 'op psycho-
l diep uitgepluisd
elloy heeft er wel
ang krijgt', en hij
ands geworden is:
en ietwat verwon-
gaat *Levensbloe-*
ndering: 'hoe dik-
r meestbegaafden
at Lieveke trouwt
oocheling.'

(?) januari 1938

ik moet overeen-

at de taal van de
rschilt van de taal
eren is, – vandàar
ersonen ... in 't

nzroman' betreft,
duidelijk staat dat
val en die situatie
eisjes die van het
sseeren mij niet',

is onder nr. S 935; die
y zijn kopieën, en op
andaar het vraagteken

kter, het nagaan bij het
ke, die bij het opklim-
niet kan vervullen en

aldus Streuvels, 'en dààr is geen roman over te schrijven – met uitzonderlijke gevallen alleen is iets te doen, [...]'.

En net zoals tegenover De Bom wil Streuvels ook tegenover Melloy Lievekes huwelijk met Fiel verantwoorden:

> En over den persoon èn het karakter van dien jongen wordt door den lezer valsch geoordeeld – 1° is hij flink van postuur – een gladde kerel. Denk aan de aantrekkelijkheid van het leelijke door vele meisjes – Ik heb hier voorbeelden aan de hand. 2° Is het zedelijk leelijke bij dien jongen 't gevolg van zijn leelijkheid – het afgestooten worden – het geïsoleerde, die hem telkens tot wanhoop brengt. – En, aan leelijkheid went men – Zie rond u: huwelijken met leelijke, of mismaakte menschen zijn doorgaans gelukkiger dan tusschen schoone menschen. Lieveke moest eenvoudig terugkeeren tot haar uitgangspunt – De rest kan me niet schelen, en het kon niet anders.

Tenslotte wil Streuvels ook nog een paar woorden kwijt over 'de architectuur van het boek'. Immers, de lezers zijn het niet eens over de structuur van het werk: 'de eenen voelen dat er eenheid ontbreekt, de anderen vinden het retrospectieve deel juist het beste en goed aangebracht.'

Streuvels doelt hier op de structuur van de eerste hoofdstukken van het werk, die inderdaad op het eerste gezicht enigszins problematisch kan overkomen. In het eerste hoofdstuk wordt ons Lieveke voorgesteld als verstandig kind dat wordt uitverkoren om naar de kostschool te gaan. Het hoofdstuk eindigt met Lievekes aankomst in de 'witte stilte' van het pensionaat. Vanaf hoofdstuk twee neemt Streuvels ons mee in de tijd, de tijd van Seevie de Binder, de vondelinge Mie Binders met haar twee bastaardzonen Naarden en Elias, de oude notaris Lagae, Ivo Glabeke en zijn dochter Leonietje. Na haar dienst bij de notaris op het kasteel trouwt Leonietje met Naarden, die omdat zijn moeder niet in de burgerlijke stand was ingeschreven, zelf 'bij vonnis' de naam van zijn echtgenote krijgt toegewezen. Pas vanaf het zesde hoofdstuk komen we terug in het verhaal van Lieveke, het dochtertje van Leonie en Naarden.

De auteur rechtvaardigt dit flashback-procédé als volgt:

> Het eerste hoofstuk [*sic*] is bedoeld als de "Ouverture" gelijk in eene symphonie, waar alle elementen van het verder verloop in vereenigd zijn en geëxposeerd – de motieven die moeten uitgewerkt worden – <- om in> cap.II en volgende om den toestand der hoofdfiguren te motiveeren: afkomst, midden en ras, – om bij Lieveke b.v. aannemelijk te maken het

> complexe, de dualiteit van natuur & karakter – het impulsieve (overgeërfd) en de verdringing van de impulsen door hare opvoeding.

De thematiek die in de correspondentie van Streuvels met De Bom en met Melloy i.v.m. *Levensbloesem* aan bod komt, komt eveneens tot uiting in de contemporaine receptie, in de recensies die kort na de publicatie van het boek verschenen.

In de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 11 februari 1938 schreef D[oede] Th[iesses] Jaarsma een vrij negatieve recensie over het nieuwe boek van Streuvels. Hij heeft het over breedvoerigheid, overdreven liefde voor details, herhalingen, kortom 'in hart en nieren een ouderwetsch boek.' En er is het fatum dat al te nadrukkelijk in het werk aanwezig is, en waardoor de begaafde hoofdfiguur als gevolg van haar afkomst en milieu in haar 'opgang' steeds naar beneden wordt getrokken. Zodat de vooropgezette mening over de quasi-onmogelijkheid dat iemand uit een laag milieu hogerop kan geraken, bewaarheid wordt. Jaarsma kan bezwaarlijk aannemen dat een meisje 'dat zelfs de universiteit bezocht, met een allesbehalve gewonen boer, een foeileelijk iemand, grof, onontwikkeld, en ten deele 'n zatlap en 'n woesteling' trouwt.

Met dat determinisme in de roman heeft ook Toussaint van Boelaere problemen. In het *NRC Handelsblad* van 6 mei 1938 merkt hij op dat er heel wat voorbeelden te geven zijn van kinderen uit arbeiderskringen die zich tot een hogere stand hebben opgewerkt, 'en velen onder hen hebben zelfs in dit nieuwe milieu een toonaangevende of leidende rol gespeeld.'

De recensent van *Boekengids* vindt *Levensbloesem* een sterk werk met haarscherpe psychologische ontleding van de hoofdfiguur, maar heeft dan weer moeite met de breedvoerigheid, 'de gedetailleerde uitbeelding van tallooze nevenfiguren' en 'de weergave van 'n overdaad van bizonderheden, die de locale kleur en atmosfeer moeten dienen.' Bovendien vindt ook hij het huwelijk van Lieveke problematisch:

> 't is immers moeilijk te aanvaarden dat 'n meisje, verstandelijk buitengewoon gunstig bedeeld, en door 'n studiebeurs aan haar keutermidden ontrukt, na jaren studie en na 'n welgelukt regentaat, ter wille van enkele tegenheden, zonder veel omhaal besluit te trouwen met 'n primair uit datzelfde keutermidden van haar kinderjaren![12]

[12] *Boekengids* 16 (1938), p. 100.

Ook Math. Kemp, die overigens *Levensbloesem* kan 'waardeeren als een werk onzen Vlaamschen grootmeester waardig', spreekt in dezelfde zin. Het verstandige, sensitieve meisje enerzijds en de deugniet, schavuit, ja booswicht anderzijds: 'Lieveke met dit heerschap te laten trouwen past wel in de strekking van het verhaal doch wordt niet geheel aannemelijk gemaakt.'[13]

Annie Salomons gaat in *De Maasbode* van 9 april 1938 in op de structuur van de roman, en met name op de flashback na het eerste hoofdstuk:

> Als we pas zijn begonnen met lezen, hebben we moeite om er in te komen, want nadat ons het eerste hoofdstuk de uitverkiezing van Lieveke Glabeke is verteld om in de stad te gaan studeeren, worden we in het volgende hoofdstuk zonder eenige waarschuwing opeens drie generaties terug gebracht, [...].

Literair-criticus Joris Eeckhout heeft eveneens een probleem met de structuur van het werk. Streuvels laat in *Levensbloesem* twee werelden met elkaar in botsing komen, de wereld van de 'Leegemeersch' en die van de stad. Er zijn zelfs twee romans volgens hem:

> Op meer dan een plaats, loopen de twee romans niet alleen vlak naast elkaar voort, maar botsen tegen elkander aan. De bouw van 'Levensbloesem' is zeer kaduk. Een massa elementen, waarvan de aanwezigheid in den definitieven roman niet te verantwoorden is, remt alle vijf voet den gang van het verhaal.[14]

Hebben derhalve collega-auteurs en recensenten oog voor de schilderachtige beschrijvingen in het werk en het haarfijne inzicht in de psychologie van het hoofdpersonage, langs de negatieve kant van de balans staan: de breedvoerigheid, de ondoorzichtige structuur, en vooral het determinisme met als culminatiepunt het huwelijk van Lieveke met Fiel dat niet aannemelijk wordt gemaakt.

Nu heeft Streuvels meer dan eens gesteld dat hij na het voltooien van een werk overstapt naar ander werk en over het voltooide liefst niks meer verneemt. Zo bijvoorbeeld over *Levensbloesem* in zijn brief van 11 oktober 1937 aan De Bom: 'Het ding is, gelijk het is, en daarmeê basta, 't is àf, erledigt, voorbij! Voor mij is er het plezier nu ook af, en zou liefst ... er niets

---

[13] Math. Kemp in *Limburgsch Dagblad* van 30 april 1938.

[14] Joris Eeckhout, 'Stijn Streuvels', in: Id., *Litteraire schetsen*, (Leuven): Davidsfonds, 1940 (Keurboek, nr.23), p. 77-95. Citaten p. 85-89. De tekst is gedateerd op februari 1939.

meer over hooren.' Of in zijn schrijven van 22 (?) januari 1938 aan Melloy: 'eens het boek gedrukt en uitgegeven, is het mij vreemd geworden, heb ik liefst er niets meer over te hooren – ik heb het uit mijn geheugen weggevaagd – het behoort tot het verleden.'

Dit neemt echter niet weg dat Streuvels wel degelijk rekening hield met de kritiek op zijn werk. Bewijs daarvoor is de soms grondige herwerking van een boek voor de tweede druk ervan. In het geval van *Levensbloesem* is het heel duidelijk dat Streuvels rekening heeft gehouden met opmerkingen en commentaren bij de eerste druk.

Inderdaad, in de tweede druk van *Levensbloesem* die in 1943 in de Lijsternestreeks verscheen, heeft Streuvels een en ander aangepast t.o.v. de eerste druk.

Zo heeft hij bijvoorbeeld het flashbackprocédé verlaten, en de volgorde van de eerste hoofdstukken omgegooid. Het eerste hoofdstuk van de eerste druk komt in de Lijsternestuitgave op zijn chronologisch juiste plaats, namelijk als vijfde hoofdstuk (zie fig. 4).[15] Maar ook binnen andere hoofdstukken hebben een aantal structurele wijzigingen plaatsgegrepen.[16]

Met het opheffen van de flashbacktechniek heeft Streuvels ook een misslag uit de eerste druk rechtgezet. Daar kwamen we in het eerste hoofdstuk immers te weten dat Lieveke als onschuldig kind 'te Versafels' bij toeval Cies Pame in volle seksuele activiteit heeft gezien – in haar onschuld dacht ze zelfs 'dat Cies Pame er een moord bedreef.' (p. 10; *17*). Welnu, in het flashbackgedeelte wordt op een dag een boreling gebracht bij Cies Pame, die door Cies en Klette wordt opgevoed, en die de naam van Mie Binders zal krijgen, moeder van Naarden en dus grootmoeder van Lieveke! Chronologisch kan een en ander moeilijk kloppen. In de tweede druk herstelt Streuvels deze misslag door Lieveke enkel nog te laten schrikken door wat ze te Versafels gezien heeft, zonder de vermelding van de naam Cies Pame (2de druk (1943), p. 63).

De opheffing van het flashbackprocédé maakt de structuur misschien doorzichtiger, maar anderzijds blijft die flashback uit de eerste druk een structurele vondst, een die ons onmiddellijk confronteert met het hoofdpersonage als kind, en pas dan haar antecedenten uitvoerig nagaat om, zoals Streuvels het zelf formuleert 'het complexe, de dualiteit van natuur & karakter', het

[15] In de tweede druk zijn de hoofdstukken niet meer genummerd.

[16] Voor een kort overzicht hiervan, cfr. het hoofdstuk Ontstaansgeschiedenis in: Stijn Streuvels, *Levensbloesem* (2004), p. 374-391.

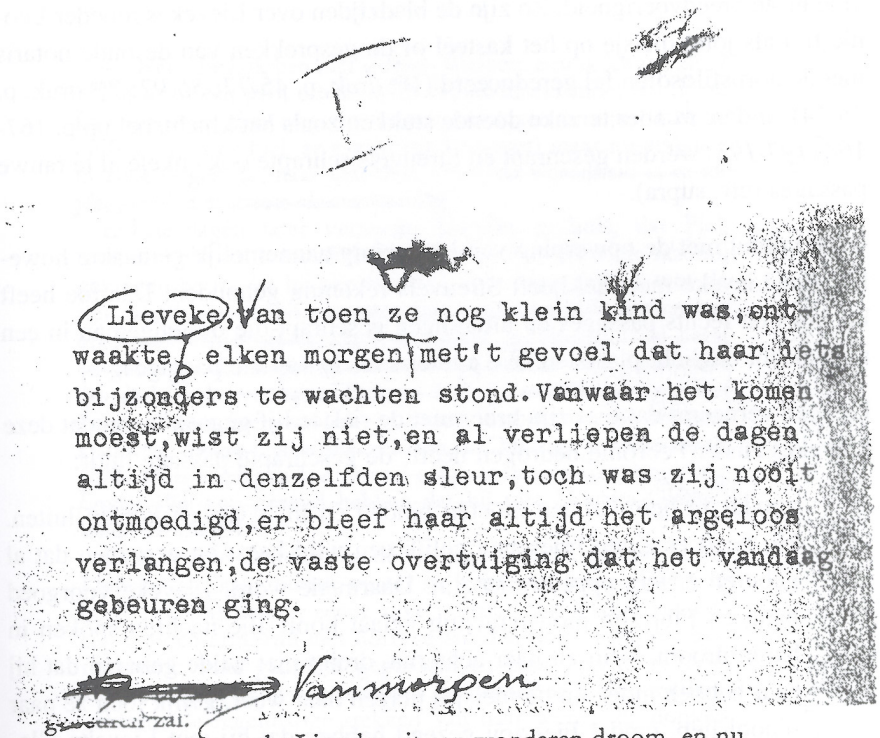

Lieveke, van toen ze nog klein kind was, ontwaakte elken morgen met't gevoel dat haar iets bijzonders te wachten stond. Vanwaar het komen moest, wist zij niet, en al verliepen de dagen altijd in denzelfden sleur, toch was zij nooit ontmoedigd, er bleef haar altijd het argeloos verlangen, de vaste overtuiging dat het vandaag gebeuren ging.

Vanmorgen

gebeuren zal.

~~Zoo even~~ ontwaakt Lieveke uit een wonderen droom, en nu zij er, met duizelige zinnen, de heerlijkheid van nagenieten wil, verwatert het visioen, alles smelt dooreen, en zij behoudt nog enkel den indruk van een tooverachtig schoon landschap: de diepe vallei van den Leegemeersch, in zomersch zonnelicht, geteemsd door een hoogen koepel van boomkruinen, — de menschen overal in hun doen en bezigheid, als kleine figuurtjes op een groot schilderij. Aan den gevel van 't huis was zij zelf aan 't spel met kinders van den hoek.... Maar het groot geluk, dat kan zij zich niet meer herinneren, het lag ergens in de verte. Haar hart klopt, haar lijf trilt van blijdschap, maar nu zij naar de reden grijpen wil, heeft het zin noch beteekenis; en hoe meer zij geweld doet en pijnt om te achterhalen wàt het

5

[Figuur 4]

impulsieve en de verdringing van de impulsen bij Lieveke (cfr. supra), beter te kunnen verklaren.

Streuvels is in de tweede druk ook tegemoet gekomen aan de opwerping van al te grote breedvoerigheid. Zo zijn de bladzijden over Lievekes moeder Leonie(tje) als jong meisje op het kasteel of de gesprekken van de oude notaris met de dorpsfilosofen fel gereduceerd (1ste druk, p. 45-77; *56-92*; 2de druk, p. 36-44), andere minder terzake doende stukken zoals het kluchtspel op p. 167-168 (*193-195*) werden geschrapt en Streuvels schrapte ook enkele al te rauwe passages (cfr. supra).

Maar vooral met de opwerping van het weinig aannemelijk gemaakte huwelijk van Lieveke met Fiel heeft Streuvels rekening gehouden. Daartoe heeft hij links en rechts passages en uitlatingen geschrapt die de jongeman in een al te slecht daglicht plaatsten. We citeren enkele van die passages.

Lieveke verneemt dat Fiel zijn broer met de riek te lijf gegaan is, omdat deze Lievekes zuster Febronie bedrogen heeft; de geschrapte passage luidt:

> zoodat ze hem hebben moeten binden en in 't varkenskot opsluiten. Hij heeft er zitten brieschen gelijk een wild beest en geroepen dat al geburen er van opgeschrikt zijn. Daarmede wordt Lieveke voorgoed bang en Fiel zijn monsterachtig gelaat komt alle nachten spoken in haren droom, – hij zit haar achterna, dreigt met wilde gebaren dat hij haar hebben moet, en de meisjes plagen haar weer, gelijk toen ze naar school liep, omdat Fiel zou gezegd hebben dat hij met Lieveke Glabeke wilde trouwen! (1ste druk, p. 123; *142*. Zie fig. 5)

Of een andere geschrapte passage:

> Met Fiel was het nog slechter gesteld: die ging te keer als een wildeman; als zijn tuimen aankwamen, sloeg hij 't huisraad kapot, bleef weke-zondag drinken, doolde 's nachts in de kouters en viel bij klaren dage meisjes aan, langs den openbaren weg. Dan weer werd hij menschenschuw, bleef heele dagen verdoken zitten op den hooizolder of ging 's nachts aan 't wildstroopen. (1ste druk, p. 289; *323*. Zie fig. 6)

Of nog:

> hij staat overal bekend als een sloeber, een schavuit, een deugniet van d'ergste soort, een rabauw, losbol, schelm, slechterik, gemeen sujet, straatschender, booswicht, een boef, een verworpeling... (1ste druk, p. 290; *324*)

— Neen Fiel, ik ben niet kwaad. Waarom zou ik kwaad zijn?

Hij stoot een grol uit die zijne tevredenheid moet betuigen. Lieveke haast zich weg om er van ontslagen te zijn, want ze blijft bang voor Fiel, ze vertrouwt hem niet; maar nu stak iets in zijne oogen dat haar getroffen heeft~~; de wreedheid is er uit weg, — het was iets als vervoering~~.

Enkele dagen later verneemt Lieveke te huis, dat Fiel, toen het gebeurd is met Febronie, een aanval van wilde razernij gekregen heeft, dat hij zijn broer heeft te keer gegaan met de riek~~, zoodat ze hem hebben moeten binden en in 't varkenshok opsluiten. Hij heeft er zitten brieschen gelijk een wild beest en geroepen dat al geburen er van opgeschrikt zijn. Daarmede wordt Lieveke voorgoed bang en Fiel zijn monsterachtig gelaat komt alle nachten spoken in haren droom, — hij zit haar achterna, dreigt met wilde gebaren dat hij haar hebben moet, en de meisjes plagen haar weer, gelijk toen ze naar school liep, omdat Fiel zou gezegd hebben dat hij met Lieveke Glabeke wilde trouwen!~~

Den laatsten Zondag van de vacantie is Maria overgekomen. Lieveke had haar oudste zuster in jaren niet meer gezien; zij heeft het voorkomen eener rijke juffrouw uit stad; zij draagt een gouden armband met horloge aan den pols; zij stoort naar reukwerk, haar gelaat is gepoeierd en hare lippen geverfd. Zij is statig en slank van persoon, ~~het omaai~~ en uiterst modieus gekleed; de regelmatige trekken van haar wezen, de donkere oogen, ~~de hooghartige trek om den mond~~ in hare houding en gebaren heeft zij iets dat denken doet aan rijke afkomst. Terwijl zij daar te praten zit, kan Lieveke er de oogen niet van afkeeren; zij ziet de gepolijste nagels en de fijn verzorgde handen die zeker nooit zwaren arbeid hebben verricht, — er is iets dat haar verontrust in die verschijning — ze herkent er hare zuster niet in — geen gelijkenis met ~~Febronie, noch Dolfiene, noch Juliette, nog minder met Emilie~~ .... Ook in hare stem en manier van spreken~~,~~ ligt eene vastberadenheid ~~in, iets van uit de hoogte~~ zij voelt zich blijkbaar misplaatst hier in de boerenwoning~~, uit den toon~~. Lieveke staat er bevreemd tegen-

[Figuur 5]

~~ze zijn van 't dorp vertrokken, met bed en bulster, ergens in den vreemde, als uitgestooten~~.

Eens dat men over eene zaak uitgepraat is, er geen nieuws meer bijkomt, wordt er over gezwegen — de menschen zoeken naar iets anders.

Te Verhamme's ging het niet goed: Dolf had weer kennis aangeknoopt met Bertha Koetsier, nadat Fons Glabeke haar had laten zitten. 't Scheen dat Ward er ook op begoest was, en zoo ontstond er ruzie, werd er getwist om te weten wie van de twee de vroegere meid in huis zou halen. ~~Met Fiel was het nog slechter gesteld: die ging te keer als een wildeman; als zijn tuimen aankwamen, sloeg hij 't huisraad kapot, bleef weke zondag drinken, doolde 's nachts in de kouters en viel bij klaren dage meisjes aan, langs den openbaren weg. Dan weer werd hij menschenschuw, bleef heele dagen verdoken zitten op den hooizolder of ging 's nachts aan 't wildstroopen~~.

Na eene geweldige vechtpartij zijn de twee oudste broers tot een vergelijk gekomen: Dolf heeft het gewonnen en zijn besluit er door gehaald; Bertha Koetsier is haren intrek komen nemen op 't hof, ~~niet meer als meid maar~~ als wettige huisvrouw. Ward ~~heeft zijn weezengeld uitgekeerd gekregen en~~ is vertrokken.

— Als geen van de twee nog trouwgeld weerd is, zegt Naarden tegen Nietje. Ze zijn aan den tijd om uit te scheiden waarmede zij nu beginnen!

Nietje is maar tevreden dat het schandaal van dat samenleven tusschen Bertha Koetsier en haren Fons daarmede ophoudt. Die zit nu alleen in zijne hutte, en de mare loopt dat hij drank stookt en er gelage houdt gelijk ten tijde van Miete Binders. ~~Van Febronie wordt in deze historie geen woord gerept~~.

Eens Dolf getrouwd, wil Fiel geen dag langer thuisblijven, hij is er van door getrokken, en zich gaan verhuren bij een boer op de aanpalende gemeente. Dàár hoort niemand nog van hem spreken.

Bij dien boer heeft Fiel het echter niet lang uitgehouden: na een dag en een stuk is hij weer thuis aangeland en er zijn leven hernomen alsof er niets veranderd was. Aan Nietje Glabeke heeft

[Figuur 6]

Merkwaardig is tevens dat Streuvels naar het eind van het werk toe de passage schrapte die als het ware het huwelijk moest verantwoorden:

> Wat heeft het te beteekenen dat een nietig deeltje in de algemeenheid zijn doel mist? Uit hare roeping van opvoedster had Lieveke al lang dienen te weten – maar nu voelt zij het daadwerkelijk in haar hart: dat het hoogste geluk bestaat in iemand gelukkig te maken; op gevaar af er het eigen geluk aan op te offeren, zonder evenwel te denken aan dat gevaar! (1ste druk, p. 332; *370*)

De recensent van *Boekengids* had er namelijk op gewezen dat deze passage 'als leitmotiv dienen [kan], *niet* echter als afdoende verklaring en bewijs voor Lieveke's besluit, dat hoogstens kan gemotiveerd door een psychische inzinking, of door een bij zoo'n jong ding kwalijk aanvaardbaar fatalisme'. Hier zit volgens de recensent de fout van 'dit schoongebouwde, zware werk: de sluitsteen zit verkeerd'.[17]

De vraag blijft natuurlijk of het schrappen van enkele al te ruwe of grove passages i.v.m. Fiel het huwelijk veel aannemelijker heeft gemaakt.

Uit al deze voorbeelden blijkt dat Streuvels bij de herwerking van *Levensbloesem* voor de tweede druk duidelijk rekening heeft gehouden met de kritiek op de eerste druk. Bij het uittekenen van de ontstaansgeschiedenis van het werk is het derhalve aangewezen de contemporaine receptie in het onderzoek te betrekken, omdat die in belangrijke mate de verklaring geeft voor de ingrepen die de auteur heeft aangebracht. Alle latere drukken van *Levensbloesem*, alsmede de versie in het *Volledig Werk* van 1972 zijn op de herwerkte versie van 1943 gebaseerd.

Toch geven we in onze editie van *Levensbloesem* de tekst zoals die in 1937 verscheen – uiteraard ontdaan van tekstcorruptie – met woordverklaring, ontstaansgeschiedenis, overlevering en een kapittel over de tekstconstitutie. In zijn algemeenheid is de eerste druk van een werk belangrijk omdat de publicatie ervan het moment is waarop de auteur zijn werk waardig heeft bevonden het aan het publiek aan te bieden. In het geval van *Levensbloesem* zelfs na een vrij lange incubatieperiode van drie jaar. We laten in het midden of de bewerkte tekst van 1943 beter is dan die van 1937, feit is dat sommige passages die geschrapt werden toch in zekere mate functioneel waren in de roman en node gemist worden; we denken bijvoorbeeld aan de rauwe

[17] *Boekengids* 16 (1938), p. 100.

gesprekken van de buurvrouwen of aan de discussies van de oude notaris met de dorpsfilosofen.

In ieder geval hopen we dat deze minder bekende roman van Streuvels, in feite zijn laatste puur creatief werk, nu opnieuw in zijn originele vorm, de liefhebbers van Streuvels' proza zal kunnen bekoren.